

รูปแบบการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายของพระสงฆ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังฆานายสถาน 4 ตำบล

A Pattern in Forming Ideology and Network of Buddhist Monks from the Cultural Tourism at Four Holy Places of Buddhism

¹พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) ²พระธรรมวชิรมณี (บุญชิต ญาณส่วโร)
³แสวง นิลนามะ ⁴กฤต ศรียะอาจ
⁵คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ ⁶พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม
⁷พระวรพนธ์ วรธมโม (ตันท์พูนเกียรติ)
⁸ธรรมอธิฐาน พรบันดาลชัย

¹Phramaha Khwanchai Kittimethi (Hemprapai),

²Phradhammavajiramuni (Boonchit Yanesangvaro)

³Sawaeng Nilnama ⁴Krit Sriya-ad ⁵khongsaris Pangthrap

⁶Phramaha Mongkholkhan Thitadhammo

⁷Phra Woraponte Varadhammo (Tanpoonkiat)

⁸Dhammaadhisthana Pornbandalchai

¹²³⁴⁵⁶คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹²³⁴⁵⁶Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁷⁸นักวิชาการอิสระ ⁷⁸Independent Scholar

¹Corresponding Author, Email: Khwanchai.hem@mcu.ac.th

Received October 29, 2023; Revised November 1, 2023; Accepted: November 7, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย 2. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังฆานายสถาน 4 ตำบล และ 3. เพื่อเสนอรูปแบบการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังฆานายสถาน 4 ตำบล การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกพระวิทยากร พระธรรมทูต ผู้ จาริกแสวงบุญ จำนวน 40 รูป/คน ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย ประกอบไปด้วยการใช้กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในแง่ของการสร้างความดีต่อกัน และ การใช้ เครื่องหมายทางศาสนาในการรักษาอุดมการณ์ เช่นการสร้างเจดีย์และวิหาร เพื่อให้คนได้ระลึกถึง ความสำคัญของอุดมการณ์และการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายไปพร้อมกัน ส่วนการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ณ สังฆานายสถาน 4 ตำบล มีลักษณะของการเที่ยวไป 2 แบบคือ การเที่ยวไปแบบจาริก เพื่อประโยชน์ผู้อื่น การเที่ยวไปแบบธุรกิจคือฝึกหัดขัดเกลากิเลส ส่วนการท่องเที่ยวสังฆานายสถาน 4

ตำบลอันประกอบด้วยที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนา และปรินิพพานเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงให้เห็นการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายผ่านลักษณะ 4 ด้าน คือด้านความอารมณ์คือสร้างความศรัทธา เกิดแรงบันดาลใจ ด้านการคิดเชิงเหตุผลคือการเข้าใจสัจธรรมอันมั่นคง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านคุณธรรมคือการสร้างประโยชน์เพื่อผู้อื่น สร้างความเสียสละ ความเป็นอยู่เรียบง่าย ด้านกายภาพ คือการปกป้องพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน

คำสำคัญ: อุดมการณ์; เครือข่าย; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; สังคมนิยมสถาน 4 ตำบล

Abstract

This research article aims: 1) to study the process in forming the ideology and network, 2) to study cultural tourism at four holy places of Buddhism, and 3) to propose a model in forming the ideology and network from four holy places of Buddhism. This is qualitative research done by studying documentaries and in-depth interview of 40 people comprising of Buddhist scholars, Buddhist missionaries, and Buddhist pilgrims. In the research, it was found that the process in forming the ideology and network consists of the procession of building relationship through the creation of mutual goodness to each other and the utilization of religious symbols in preserving the ideology, building certain pagoda and dwelling-place, for instance, in order to remind people of the significance of such ideology whereby the support of network would be sustained. As regards the cultural tourism at four holy places of Buddhism, two types of travel were considerably found: the first is pilgrimage for the benefit of others, the second for the gradual putting an end to defilement. As far as the pilgrimage to four holy places of Buddhism is concerned, it includes the following places, birth, enlightenment, sermon, and passing away. Of these places, they are interconnected reflecting on four kinds of formation on ideology and network: the inspiration on emotion or faith, critical thinking leading to the ultimate reality, exchanging experiencing, providing benefit for others, sacrificing and living simple life, and physical aspect bringing about the protection of Buddhism and culture in living together correspondingly.

Keywords: Ideology; Network; the Cultural Tourism; the Four Main Buddhist Pilgrimage Places

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ที่พิจารณาถึงการพัฒนามนุษย์ตามของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติสะท้อนว่าคนไทยทุกช่วงวัยมีความรู้ความสามารถโดยรวมเพิ่มขึ้น แต่กลับพบว่ามีทักษะด้านการอ่านหรือการศึกษาหาความรู้ลดลง และมีจำนวนเยาวชนที่ไม่ได้เรียนและไม่ได้ทำงาน

ใดๆ เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์และไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งประเด็นด้านการพัฒนาทุนทรัพยากรมนุษย์เชิงคุณภาพเป็นความท้าทายที่สำคัญของไทยมาโดยตลอดจากระบบและคุณภาพการศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (พ.ศ. 2566-2570, 2565) และการพัฒนาคณะสงฆ์นั้นก็ได้นำมาดำเนินตามแผนพัฒนาดังกล่าวในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะการกำหนดเป้าหมายอันเป็นอุดมการณ์ (end) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งในแง่นี้อุดมการณ์เป็นเรื่องของความเชื่อที่มีส่วนสร้างการยอมรับร่วมกันในกลุ่ม หลักการสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันและการสร้างหลักปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตในมิติสังคมเดียวกัน (อยุธยา เพชรอินทร, 2537)

อุดมการณ์ในแง่ของความอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมจึงเป็นวิธีการสร้างอุดมคติทางความคิดในการจะร่วมกันในการหาความรู้สึกร่วมกันเป็นผลรวมทางด้านจิตใจเพื่อเป็นพื้นฐานที่จะกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของสังคมหรือชุมชน ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทรงรวบรวมวิธีการดังกล่าวไว้ด้วยการสร้างสังคมสงฆ์อันประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วยอุดมการณ์ที่ว่า “เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำไม่แก้แล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน แต่ยังบอก แสดง บัญญัติกำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปฏิหาริย์ปราบปรามปรีชาพาทีที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 168 หน้า 114-116, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าใจว่าอุดมการณ์คือการอยู่ร่วมกันจึงเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบของเครือข่าย (Network) ที่มีความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน

ในรูปแบบของการสร้างเครือข่ายนี้จึงได้ถูกนำเสนอในแง่ของการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกันคือ วัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุร่วมกัน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่ง เครือข่ายคือการร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์การที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกัน และเชื่อมโยงขยายผลการดำเนินงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มหรือองค์การอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน ผ่านการดำเนินงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน วิธีการทำงานร่วมกัน มีโครงสร้างสัมพันธ์กัน อาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็น (Javier Trevino, 2006) และจากรูปแบบดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่การสร้างรูปแบบการสร้างอุดมการณ์ในทางพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในคำของพระพุทธองค์ที่ว่า “สังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมจักร และดับขันธปรินิพพาน เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 118 หน้า 180, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ถือเป็นวิธีหนึ่งในการแสดงออกถึงการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายผ่านการบูชาตามที่กล่าวไว้อีกตอนในมหาปริณิพพานสูตรว่า “พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพนับถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชีของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 134 หน้า 78, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

2539) เพราะเจตีย์เหล่านั้นถือว่าเป็นที่สืบทอดสิ่งสำคัญและเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาและผูกโยงกับคติที่เกี่ยวข้องกับการปกครองทั้งทางบ้านเมืองและทางศาสนาที่ต้องการอาศัยการแสดงออกถึงความเจริญขึ้นของเจตีย์และการบูชาเป็นเครื่องปลุกใจซึ่งอุดมการณ์และเครือข่ายผ่านกระบวนการพัฒนาปัญญาที่เริ่มจากการพึ่งธรรมจากกัลยาณมิตร จากนั้นจึงพัฒนาด้านภายในด้วยการคิดวิเคราะห์และตรวจสอบด้วยตนเองอย่างเป็นกระบวนการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นสัมมาทิฐิต่อไปได้ (จันทร์ตน์ มั่นวิเชียร, 2560)

เนื่องจากสังเวชนียสถานนั้นได้ถูกนำเสนอในฐานะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่นอกจากจะศึกษาแค่เพียงกราบไหว้เจตีย์แล้วยังมีการศึกษาถึงชีวิตของมนุษย์ในสังคมเป็นสายใยที่ยึดเหนี่ยวกันไว้ทางความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานคือครอบครัว มิตรสหาย วัฒนธรรมจึงเป็นสายใยที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ เป็นระบบความคิดและการมองชีวิต ศึกษาการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของท้องถิ่นเหล่านั้นด้วย (สายัณต์ ไพราชญิจิตร์, 2555) การกราบสังเวชนียสถานนี้จึงเป็นการเข้าไปศึกษาความเป็นอยู่และเข้าใจวิถีชีวิตในแง่ของการความเชื่อ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วิทยาการต่างๆอันเกิดจากภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบกันมาทางสังคม รวมถึงคุณค่าต่างๆทางด้านจิตใจอันส่งต่อกันมา

บทความวิจัยนี้จึงผสมผสานเป็นต้นแบบของการศึกษากระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายของบุคคลและพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่สังเวชนียสถาน และถอดบทเรียนการศึกษาจากเหล่าพระสงฆ์ที่ร่วมเดินทางในการไปร่วมในโครงการพระวิทยากรกระบวนการธรรม ปฏิบัติธรรม ณ ประเทศอินเดีย เนปาล เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงผลของกระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายผ่านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมครั้งนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย
2. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล
3. เพื่อเสนอรูปแบบการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ คอลัมน์ หนังสือพิมพ์ บันทึกประสบการณ์การเดินทาง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อมูลทางเอกสารเพื่อทราบความหมาย ลักษณะกระบวนการพัฒนาอุดมการณ์และเครือข่ายในพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งเพื่อ

ศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย สาเหตุ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบลประกอบด้วยพุทธคยา (สถานที่ตรัสรู้) ราชคฤห์ เวฬุวัน นาลันทา กุสินารา (สถานที่ประสูติ) ลุมพินี (สถานที่ประสูติ) สาวตถี เขตวัน พาราณสี สารนาท อสิปตนมฤคทายวัน (สถานที่แสดงพระธรรมเทศนา) โดยจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยภาคสนาม ขั้นตอนนี้ แบ่งเป็น 2 วิธีคือ 1. การสัมภาษณ์ (Interview) 2. การสังเกต (Observation) 1. การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ พระวิทยากร พระธรรมทูต ผู้จาริกแสวงบุญ จำนวน 40 รูป/คน 2. การสังเกต โดยการสังเกตลักษณะพฤติกรรมและกิจกรรมของพระวิทยากร พระธรรมทูต ผู้แสวงบุญ ณ สังเวชนียสถานเพื่อให้ทราบปรากฏการณ์ต่างๆ ในระหว่างการเดินทางจาริกแสวงบุญ

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์กระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์และกำหนดไว้เป็นบทตั้ง แล้วจึงนำผลการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ภาคสนามจากขั้นตอนที่ 2 มาบูรณาการ เพื่อสังเคราะห์กระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบลว่ามีปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ประการใดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสรุปผลการวิจัยใช้รูปแบบการพรรณนา (Description) ซึ่งผลการวิจัยประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย (Ideology and Network Development Process) ผลสัมฤทธิ์ (Results) พร้อมข้อเสนอแนะสำหรับผู้จาริกแสวงบุญ

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย เป็นการสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการสร้างอุดมการณ์ (Ideology) ถือเป็นทัศนคติที่อยู่เบื้องหลัง ตามกรอบการศึกษาคือกรอบวิธีคิดที่กำหนดความเข้าใจของคนในสังคม มีรูปแบบของการผลิตซ้ำ (Reproduction) กล่าวคือ เป็นวิธีคิดอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกว่า การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ (Reproduction of ideology) เพื่อไม่ให้วิธีคิดนั้นสูญสลายไปจากสังคม แต่เนื่องจากอุดมการณ์นั้นเป็นนามธรรม จะมองเห็นได้ก็ต่อเมื่อแสดงตัวออกมาในรูปธรรม เช่นในการปฏิบัติตน ในหนังสือ การพูด เป็นต้น ลักษณะของอุดมการณ์จะถ่ายทอดผ่านภาษาที่สะท้อนชุดความคิดของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งที่ยึดถือปฏิบัติและเป็นสิ่งที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อคนบางกลุ่ม อุดมการณ์จึงเป็นกรอบความคิดที่สมาชิกในกลุ่มนำไปตีความร่วมกัน และประกอบสร้างความเข้าใจและการรับรู้ของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันและปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่มอื่น (สุนทรี โชติฉิลก, 2555) อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์นั้นต้องเป็นแนวคิดที่มีความคงเส้นคงวาซึ่งเกี่ยวกับวิถีการในทางปฏิบัติว่า ทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคมขึ้นใหม่โดยมีการวิจารณ์สังคมที่กำลังเป็นอยู่ หรือที่เป็นมาแล้วในอดีตว่ามีความผิดพลาดไม่ได้อย่างไรโดยละเอียด คุณสมบัติหรือแก่นแท้ของอุดมการณ์ คือการที่อุดมการณ์มีลักษณะในทางปฏิบัติได้จริง (Carl J. Friedrich & Z.K.brzezinski, 1956) ในการสร้างอุดมการณ์นี้จึงมาจากความเลื่อมใสศรัทธาผ่าน 2 อย่างคือ 1. การสร้างชุดโครงสร้างความสัมพันธ์ (Structuralist set of relations) เป็นการใช้กระบวนการสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างกัน อย่างที่ปรากฏในเรื่องทศ 6 ที่สอนให้ปฏิบัติต่อกันคือ มารดาปฏิบัติต่อลูก ลูกก็ปฏิบัติต่อมารดาบิดา อาจารย์ปฏิบัติต่อลูกศิษย์ ลูกศิษย์ก็ปฏิบัติต่ออาจารย์ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 243-244 หน้า 199-200, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันในแง่ของความดี (กุศล) เพื่อยืนยันถึงผลที่ตามมากล่าวคือ หากคนที่ทำดีต่อผู้อื่น ผู้อื่นก็ทำดีเป็นการตอบแทน อันเป็นหลักกตัญญูยุคทศ 6 คือรู้คุณท่านแล้วกระทำตอบแทน ซึ่งมีค่ามากกว่าทำตามคำสอนท่านโดยไม่มีอุดมการณ์บางอย่างเป็นข้อยืนยันข้อปฏิบัตินี้ได้ 2. การใช้สัญญาเพื่อสร้างความหมายในระดับอุดมการณ์ เป็นการความหมายเชิงบวกในอุดมการณ์ของตน (ธิดารัตน์ มูลลา, สมสุข หินวิมาน, 2556) ในพระพุทธศาสนาได้มีสัญญาในแง่ของการยกย่องบางสิ่งบางอย่าง การบูชาเจดีย์และวิหาร เพราะเจดีย์นั้นเป็นสิ่งที่สืบทอดความสำคัญสำหรับเป็นเครื่องระลึกถึง และต่อมาพระเจ้าอโศกมหาราชเมื่อเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงได้สร้างวัด เรียกว่า วิหาร 84,000 วัดและจารึกหลักธรรมไว้ ท่วมหาอาณาจักรของพระองค์ ซึ่งว่ากันตามจริงแล้ววัดเหล่านั้นที่จริงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการบูรณวัดเก่าและสร้างขึ้นใหม่ตามสถานที่สำคัญ และมีปรากฏจารึกไว้ จนวัดเหล่านี้ได้เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา บางแห่งได้เจริญเติบโตเป็นมหาวิทยาลัย เช่น นาลันทา เป็นต้น โดยหลักธรรมที่ถูกจารึกไว้ในที่สำคัญหรือวัดเหล่านี้ก็ถือว่า ธรรมโองการ ทั้งหมด 28 ฉบับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปกครอง การปฏิบัติธรรมทั้งสิ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) วิหารหรือวัดจึงประกอบไปด้วยหลักที่จะผูกโยงอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา กับสังคมการปกครองให้เกิดความสุขสงบร่วมกัน ฉะนั้น ทั้งเจดีย์และวิหารจึงเป็นวัตถุบูชาที่สะท้อนให้เห็นสัญญาทางพระพุทธศาสนาที่ส่งต่อกันระหว่างยุคสมัย

การสร้างเครือข่ายถูกพิจารณาในแง่ของการสร้างคุณค่าแห่งความเท่าเทียมที่ปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เรื่องของการควบคุมดูแล หรือให้ความสำคัญต่ออำนาจมากกว่าการคิดคำนึงถึงความเท่าเทียมของส่วนต่างๆ ซึ่งสังคมการเมืองแบบนี้เป็นรูปแบบที่สร้างมาตรฐานของการแบ่งแยกการรับรู้เพื่อตรวจตรา อันนำไปสู่วิกฤตเชิงคุณค่าของประชาธิปไตยไทยผ่านการเก็บกดปิดกั้นส่วนอื่นๆ ที่สังคมให้เกิดการ “ไม่นับรวม” เพียงเท่านั้น (พิสิษฐกุล แก้วงาม, 2559) โดยมีวิธีการอยู่ 4 อย่างคือ 1. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม คือ สถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อน หลากหลายและขยายตัว จึงมีการรวมกลุ่มและเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงคน ความรู้และประสบการณ์ให้เป็นขบวนการทางสังคม เพื่อหาทางจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกัน กล่าวคือ เป็นการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น 2. สร้างพื้นที่ทางสังคม เป็นการสร้างเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการ 3. ประสานผลประโยชน์ เพื่อสร้างความเท่าเทียม เพราะทุกกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายต่างมีผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน 4. สิทธิและอำนาจของประชาชน โดยส่วนหนึ่งในองค์กรและเครือข่ายก็ คือการใช้สิทธิและอำนาจของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง จึงจำเป็นต้องสร้างอำนาจในการต่อรองและใช้สิทธิเพื่อประโยชน์ของการทำงานชุมชน (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, 2548)

2. วัดอุปประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังขะนิยสถาน 4 ตำบล มาจากการสังขะนิยสถานนั้นเป็นสถานที่สำคัญสำคัญปรากฏในพระไตรปิฎก ประกอบด้วยสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมจักร และดับขันธปรินิพพาน เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 118 หน้า 180, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และเป็นสถานที่อันเป็นเครื่องเตือนใจชาวพุทธว่าท่ามกลางคติธรรมดาแห่งชีวิตที่เราเกิดมาจนกระทั่งตายไป เราควรจะได้ทำกิจอย่างนี้ให้สำเร็จ กล่าวคือ สำหรับชีวิตของตัวเอง เราก็ควรจะเข้าถึงสิ่งที่ตั้งามประเสริฐ พัฒนาตัวเราให้สมบูรณ์ที่สุด พร้อมกันนั้น เราก็ควรจะมิอะไรให้แก่โลกด้วย ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นคือแก่สังคมด้วย นี่เป็นคติธรรมที่ควรจะได้จากสังเขปสถาน 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553) อีกทั้งยังเป็นการเข้าใจบริบทต่างๆ ที่มาของคำสอนพระอรหันต์ ทั้งหญิงและชาย อริยสาวิกา อริยสาวก อริยอุบาสก อริยอุบาสิกา และผู้บรรลุลหรรณพทั้งหมดเกิดจากผลอะไร พระพุทธเจ้าทรงทำอย่างไรสอนคนให้บรรลุลหรรณพได้ ก่อนจะเข้าถึงธรรมเช่นนี้ล้วนมีเบื้องหน้าเบื้องหลังแตกต่างกันไป แสดงว่าสงฆ์เป็นกลุ่มที่มาจากหลากหลายถิ่น แต่เมื่อมารวมกันก็เสมอภาคกัน บรรลุลหรรณพได้ทุกคน ฉะนั้น การเกิดของพระพุทธเจ้าจึงโยงกับการเกิดของพระธรรม พระสงฆ์ และผู้บรรลุลหรรณพ ตรัสรู้ต้องมีความรู้ การศึกษาค้นคว้าจากสิ่งที่อยากรู้ พิสูจน์ให้คนอื่นเห็นว่าตนเองก็รู้ได้ (สถาบันโพธิคยาวิชชาลัย 980, 2554) นำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่เน้นบริบทวิถีชีวิตความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น (local tradition) การใช้ชีวิตหรือวิถีปฏิบัติ ค่า นิยม ธรรมเนียม อีกทั้งสถานที่ยังคงมีอัตลักษณ์ในแง่ของความเฉพาะพื้นที่นั้นๆ ให้ศึกษาเรียนรู้ (Andrew Church, 2004) อันเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในทางพระพุทธศาสนาที่เน้น 2 แบบคือ 1. จาริก เป็นรูปแบบการเดินทางไปเพื่อประกาศพระศาสนา โดยปรากฏในการส่งสาวกไปประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 32 หน้า 40, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 2. ชุตงค์ เป็นรูปแบบของการกำจัดกิเลส โดยอธิบายถึงลักษณะของการเที่ยวไป 2 แบบคือ 1. การเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นธรรมเนียมของภิกษุ เรียกว่า บิณฑบาต แปลว่า ผู้มีอันเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นธรรมเนียม 2. การเที่ยวไปบิณฑบาตอย่างไม่ขาดตอน คือไปตามลำดับเรือน เป็นปกติของภิกษุนี้ ชื่อว่า สปัตถนจารี แปลว่า ผู้มีอันเที่ยวไปอย่างไม่ขาดตอนเป็นปกติ (พระพุทธโฆสเถระ, 2560) การท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนาจึงมุ่งถึงบุคคลในทางพระพุทธศาสนาว่าการเที่ยวนั้นเป็นแบบที่ 1 คือเป็นไปเพื่อประโยชน์ผู้อื่น และเป็นแบบแบบที่ 2 นั้นมุ่งหมายประโยชน์ตัวเอง คือฝึกตนเองด้วยการขัดเกลาภิเลสสร้างความเป็นผู้ที่เรียบง่ายและไม่สร้างความลำบากให้กับสังคม ฉะนั้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวแบบท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้ชุมชน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเขปสถาน 4 ตำบล ประกอบไปด้วย

3.1 การสร้างอุดมการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเขปสถาน 4 ตำบล เป็นการนำเสนอการเดินทางนี้จะได้ผลต่อการสร้างอุดมการณ์ในแง่ ดังต่อไปนี้

ก. สร้างการคิดเพื่อผู้อื่น การเดินทางทำให้พบปัญหา เป็นธรรมดาของการเดินทางที่จะพบกับความยากลำบาก แต่เมื่อเจอปัญหาก็จะก่อเกิดปัญญาที่จะมาแก้ไข และหากปัญหาไหนทำให้เรา

เสียการทำงานก็ไม่ควรเก็บมาคิด การคิดเพื่อคนอื่นเป็นการสร้างอุดมการณ์และการอยู่ร่วมกันที่ดี ไม่ใช่คิดแต่เรื่องตัวเองเท่านั้น เป็นการสร้างจิตวิญญาณให้ชาวสะอาด เป็นเหมือนกับเราไม่เห็นแก่ลาภมากเกินไป เหมือนการเดินทางในอินเดียสมัยนี้แม้จะดีขึ้นกว่าเดิม รวมถึงสภาพที่พักและอาหารก็สะดวกสบาย แต่ลองคิดถึงสมัยพุทธกาลที่พระพุทธร่องค์และเหล่าสาวกต้องเดินทางกันเป็นระยะเวลาที่เรใช้เวลาเดินทางทั้งวัน และต้องผ่านป่าเขา เพื่อแสดงธรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจึงไม่ใช่เรื่องง่ายเลย และลำบากอย่างมาก แต่พอคิดเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นก็ดูจะทำได้อย่างที่สมัยพุทธกาลท่านทำให้ดูเป็นแบบอย่าง

ข. สร้างความศรัทธา เป็นศรัทธาที่มาจากอุดมการณ์ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ที่เราเชื่อมั่น และการเดินทางมาสถานที่เหล่านี้ทำให้เห็นว่า สถานที่นี้เป็นที่ให้กำเนิดเรา ทำให้เรามีตัวตน และยังได้ทำงานเผยแผ่ก็จะยิ่งทำให้ศรัทธาตั้งมั่นยิ่งขึ้น เหมือนชาวฮินดูเขามั่นคงต่อความเชื่อมาก เขาจะปฏิบัติตามศาสนาเขาตลอดเวลา การที่เรามาที่นี่เหมือนได้ปฏิบัติต่อกันด้วยความศรัทธาเช่นเดียวกับเขาเช่นกัน

ค. ปกป้องสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา การมาศึกษาครั้งนี้ได้เห็นว่ายินเดียเคยมีพระพุทธศาสนารุ่งเรือง แต่ปัจจุบันนี้จะเห็นว่าเหลือเพียงซากปรักหักพัง แต่สิ่งที่ยังเหลืออยู่คือสัญลักษณ์ที่สื่อทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเจดีย์ วัดรวมถึงวิถีชีวิต ยิ่งเห็นว่าการดูแลรักษาพระพุทธศาสนาของคนอินเดีย ยิ่งเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตอย่างมาก

ง. สัจธรรมอันมั่นคง เป็นวิธีการทิ้งไว้ซึ่งสัจธรรมข้อหนึ่งที่ว่าความดี กิตติคุณต่างๆ จะคงให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ พระพุทธร่องค์ทรงดำเนินเป็นต้นแบบไว้ และทำให้สัจธรรมข้อนี้ยังคงอยู่และเป็นต้นแบบผ่านการได้เห็นแต่ละสถานที่ที่พระพุทธร่องค์ทรงดำเนินไปอย่างยากลำบาก แต่ได้ทั้งความหมายแห่งการเสียสละไว้ทุกๆ สถานที่ อีกทั้งยังเป็นการสอนให้เห็นความเป็นจริงของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสูญไปในที่สุด

3.2 การสร้างเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังขะนิยสถาน 4 ตำบล เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างการทำงานเชิงเครือข่ายจะเกิดขึ้นได้ จากการเดินทางท่องเที่ยวในแ่งดังต่อไปนี้

ก. สร้างความพอใจในความเชื่อ เป็นการหลอมรวมให้ทุกความเชื่อเป็นอันเดียวกัน เพื่อจะได้เป็นครอบครัวเดียวกัน ไม่ใช่เกิดจากการศึกษาจากตำราหรือเรื่องเล่าจากครูอาจารย์เท่านั้น แต่การเดินทางนี้ทำให้เห็นความเชื่อและความเป็นอันเดียวกันในการที่ได้เห็นว่าชีวิตของพระพุทธร่องค์ลำบากอย่างไร เราก็ได้รับรู้ได้ แม้จะไม่มากแต่ก็ชัดเจนขึ้นเมื่อได้เดินทางในครั้งนี้

ข. สร้างความสามัคคีระหว่างกัน กล่าวคือวัดไทยกับคนอินเดียนี้ก็เกิดเครือข่ายขึ้นเนื่องจากเรามาเพื่อสร้างความสามัคคี ไม่ได้มาเพื่อจะกอบโกย ผู้เดินทางจึงต้องจิตอธิฐานไม่โกรธ ไม่เคือง ให้เอื้อกัน ถ้ามีโอกาสมาอยู่ร่วมกันก็ควรศึกษากันและกัน ให้เกิดความรักสามัคคีกัน ได้ช่วยเหลือกัน เพราะไม่ว่าสถานที่ใดที่เหล่าพุทธศาสนิกชนไปก็ไม่ต่างจากการเดินทางของพระธรรมทูตที่ต้องสร้างความสามัคคีมากกว่าอาฆาตก่อเวรต่อกัน

ค. สร้างความเสียสละ ในการเดินทางอย่างยาวนานในประเทศอินเดียนี้ได้นำไปสู่การสอนให้เห็นความเสียสละของพระพุทธเจ้าที่ทรงทำงานเผยแผ่อย่างยาวนาน ยิ่งได้เห็นแต่ละสถานที่อยู่ห่างไกลกันยังต้องเสียสละมากตามไปด้วย ยิ่งได้เห็นพระที่ทำงานเผยแผ่ในประเทศอินเดีย ยิ่งเห็นถึง

ความมุ่งมั่นตั้งใจที่ทั้งความสุขของตนเองในประเทศไทย ทั้งญาติพี่น้องมาเพื่อเผยแผ่ ยิ่งทำให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาวพุทธที่เสียสละเพื่อพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

ง. แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน การเดินทางนั้นทำให้ได้ประสบปัญหา และปัญหานั้นทำให้เราได้แลกเปลี่ยนกับคนอื่น แต่หากเราไม่ได้พบร่วมกันหรือไม่ได้มาอยู่ร่วมกันก็ไม่มีทางที่เราจะได้ร่วมแชร์ ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันได้

จ. วัฒนธรรมของการอยู่ร่วม จากการที่ได้ไปเห็นวัฒนธรรมการอาบน้ำ แม้จะมีการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามก็ดูเหมือนว่าทุกคนจะยอมรับถึงความแตกต่างกันนั้นผ่านหลักความเชื่อในศาสนาฮินดู ไม่มีใครปฏิเสธว่าตนเองอยู่ต่ำกว่า การที่เราเห็นเขาอยู่และยอมรับได้ เป็นความลึกซึ้งทางด้านจิตใจที่เขามองว่าศาสนาทำให้เกิดความรู้สึกอ่อนน้อมถ่อมตนยอมรับในหน้าที่ของแต่ละคนและพร้อมจะอยู่ร่วมกันด้วยความดีที่ได้รับจากศาสนาแทน

3.3 การสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสังเวชนียสถาน 4 ตำบลอย่างยั่งยืน ปรากฏมีการอธิบาย ดังนี้

ก. การถ่ายทอดความรู้สึก ชาวพุทธที่เขาไม่เคยมาที่สังเวชนียสถาน แม้จะศรัทธาพระพุทธศาสนามากเพียงใดก็ได้แค่เดินไปที่วัดและทำบุญเท่านั้น แต่เขาไม่มีทางได้รับรู้ความรู้สึกจากสถานที่จริงได้ และการมาในครั้งนี้เราก็ไม่ได้มาทำบุญ แต่เป็นการมาเรียนรู้และเข้าใจถึงพลังศรัทธาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมและกลายเป็นสังเวชนียสถานขึ้นมา จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่มาจะได้เผยแผ่ศรัทธาไปยังผู้ที่ไม่มา เพราะอย่างน้อยเราก็เป็นคนหนึ่งที่มารับรู้ แล้วบอกเล่าแก่คนเหล่านั้นก็เป็นวิธีการให้คนในศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้จากสิ่งที่เรานี้

ข. นำไปปฏิบัติจริง นักเผยแผ่ส่วนใหญ่ได้แค่พูด แต่ไม่ได้ทำจริงจึงเป็นแค่ผู้รู้ดี รู้ชั่ว แต่การที่เราเดินทางในครั้งนี้จะสร้างความยั่งยืนได้ก็ต้องทำจริง ไม่ใช่แค่พูด และถ้าพูดก็ต้องทำให้ได้ตามนั้นได้ ต้องสนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือกันอย่างจริงจัง คิดถึงผู้อื่น และช่วยกันเผยแผ่ความจริงนี้ให้กว้างไกลยิ่งขึ้น

ค. การฝึกฝนให้เกิดความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย จากที่เราเคยได้ยินถึงความพอเพียง พอดี แต่วันนี้ได้เห็นวิถีชีวิตของคนอินเดียที่เราเฝ้ามองว่าเขาไม่ได้พัฒนา แต่การมีชีวิตเรียบง่าย ถือว่าจิตใจเขาพัฒนาแล้ว เขาจึงยอมรับและเข้าใจวิถีชีวิตที่มีพอดี และเคารพต่อธรรมชาติ รวมถึงสัตว์ที่ช่วยให้เขามีชีวิตอยู่ได้

ง. เกิดแรงบันดาลใจ เนื่องจากพระสงฆ์แบบเรานั้นล้วนแต่เป็นสมมติสงฆ์ยังไม่ใช่อริยสงฆ์จึงมีบ้างที่เราจะเบื่อหน่ายท้อแท้ในพระธรรม แต่พอได้เห็นพระสงฆ์ที่ทำงานอย่างเสียสละในพื้นที่สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้จึงรู้สึกว่ามีกำลังใจอีกครั้ง ท่านแต่ละรูปบรรยายและสอนไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยบรรยายได้ทั้งวัน เพื่อให้เกิดความรู้ ชำแล้วซ้ำอีกทุกวันจนเกิดศรัทธาและอยากทำงานพระพุทธศาสนา

จ. รัฐบาลสนับสนุนให้คนพัฒนาตนให้เป็นคนดี ด้วยการสนับสนุนให้คนได้เห็น ได้อยู่ในที่ๆ ดี จะพบว่าประเทศอินเดียจะมีการสร้างและสนับสนุนให้อนุรักษ์วัดและเจดีย์ของคนดีๆ ที่สร้างคุณงามความดีไว้ในอดีต จนกลายเป็นที่มาของการเดินทางมาดูของเหล่านักแสวงบุญจากพื้นที่อื่น ล้วนเป็นเพราะคนดีเหล่านั้นนั่นเองที่สนับสนุนให้ประเทศอินเดียเจริญก้าวหน้าและมีเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรืองตามมา

อภิปรายผลการวิจัย

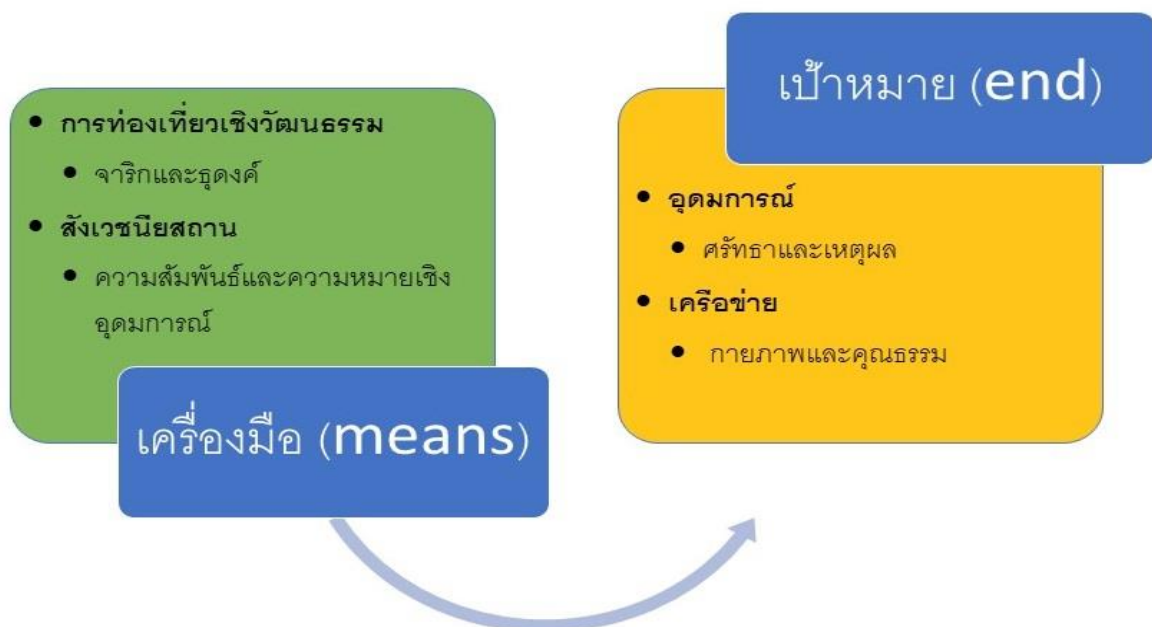
1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กระบวนการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายประกอบไปด้วยการใช้กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในแง่ของการสร้างความดีต่อกันและการใช้เครื่องหมายทางศาสนาในการรักษาอุดมการณ์ เช่นการสร้างเจดีย์และวิหาร เพื่อให้คนได้ระลึกถึงความสำคัญของอุดมการณ์และการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายไปพร้อมกัน สอดคล้องกับจันทร์ตน์ มั่นวิเชียร พบว่ากระบวนการพัฒนาปัญญาจากการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน 4 คือ 1. กระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเริ่มจากการคบหากัลยาณมิตร การฟังธรรมจากกัลยาณมิตร จากนั้นจึงพัฒนาด้านภายในด้วยการคิดวิเคราะห์และตรวจสอบด้วยตนเองอย่างเป็นกระบวนการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นสัมมาปฏิบัติ 2. การจาริกแสวงบุญยังสังเวชนียสถานมีความสำคัญเนื่องจากเป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า สังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบลนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู เมื่อตายไปจะเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ด้วยเหตุนี้ การจาริกแสวงบุญยังสังเวชนียสถานจึงกลายเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาได้ สืบทอดมาและเป็นกิจที่พึงปฏิบัติเมื่อมีโอกาส 3. กระบวนการพัฒนาปัญญาจากการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน 4 เริ่มจากการมีกัลยาณมิตรในระหว่างการจาริกแสวงบุญ ตามด้วยการฟังธรรมบรรยายจากกัลยาณมิตร ณ สถานที่จริงในพุทธประวัติ จากนั้นผู้จาริกแสวงบุญพึงคิดพิจารณาถึงสังฆธรรมที่ได้จากสังเวชนียสถานเพื่อนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ (จันทร์ตน์ มั่นวิเชียร, 2560)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล พบว่า ลักษณะของการเที่ยวไป 2 แบบคือ 1. การเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นธรรมเนียมของภิกษุ เรียกว่า บิณฑบาต แปลว่า ผู้มีอันเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นธรรมเนียม 2. การเที่ยวไปบิณฑบาตอย่างไม่ขาดตอน คือไปตามลำดับเรือน เป็นปกติของภิกษุนี้ ชื่อว่า สप्तทวนจารี แปลว่า ผู้มีอันเที่ยวไปอย่างไม่ขาดตอนเป็นปกติ (พระพุทธโฆสเถระ, 2560) การท่องเที่ยวไปในพระพุทธศาสนาจึงมุ่งถึงบุคคลในทางพระพุทธศาสนาว่าการเที่ยวไปแบบที่ 1 นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ขณะที่แบบที่ 2 นั้นมุ่งหมายประโยชน์ตัวเอง คือฝึกตนเองด้วยการขัดเกลาจิตใจ สร้างความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและไม่สร้างความลำบากให้กับสังคม ฉะนั้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวแบบท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ชุมชน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี สอดคล้องกับพระมหาพรชัย สิริโรและคณะ กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเริ่มขึ้นจากความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางเที่ยวท่องยังท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่ เพื่อศึกษารูปแบบชีวิตเหล่านี้นี้ทำให้หวนนึกถึงธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่มเผยแผ่ศาสนา และอารยธรรมที่มีมาแต่เดิม ยิ่งในสมัยปัจจุบัน การเติบโตของการท่องเที่ยวผ่านช่องทางเครือข่ายสื่อสารมากมายทำให้เห็นแนวคิดบางอย่างของนักท่องเที่ยวว่าเป็นการสร้างเสริมภาพที่ช่วยปลดปล่อยนักท่องเที่ยวจากการผูกมัดทางโครงสร้างสังคม ทำให้นักท่องเที่ยวห่างจากอำนาจการกดขี่และทำให้เป็นอิสระจากการเดินทาง ขณะที่แนวคิดอีกด้านที่ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวบนโลกนี้ทำให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม อำนาจ และการเอารัดเอาเปรียบ เพราะคนที่หาเช้ากินค่ำส่วนใหญ่ไม่มีวันได้ท่องเที่ยวอย่างคนร่ำรวยซึ่งมีอยู่ในจำนวนน้อยที่ได้ไป (พระมหาพรชัย สิริโร และคณะ, 2563)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล พบว่า มีรูปแบบที่แสดงให้เห็นลักษณะ 4 ด้านคือ ด้านความอารมณ์หรือจิตคือความศรัทธา ความเชื่อ ด้านการคิดเชิงเหตุผลหรือปัญญาคือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านคุณธรรมทางสังคมคือความเสียสละ การคิดเพื่อผู้อื่น ด้านกายภาพคือการปกป้องพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายว่า กายาวนาและศีลภาวนาเป็นวิธีการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติต่อวัตถุ ต่อทรัพย์สินสมบัติที่สะสมครอบครอง ด้วยการรู้จักให้ปันกันที่เรียกว่าทาน แล้วก็ให้เป็นอยู่และทำมาหากินโดยไม่ข่มเหงรังแกข่มเหงเบียดเบียนกัน ด้วยการรักษาหลักความประพฤติพื้นฐานในชั้นศีล 5 พร้อมทั้งมีการพัฒนาจิต พัฒนาปัญญา รวมเรียกว่า ภาวนา โดยเน้นที่การเจริญหรือไมตรี คือจากการให้ปันวัตถุ ก็ขยายออกไปถึงการให้คำแนะนำสั่งสอนวิชาความรู้ และให้โอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำสิ่งที่ดีงาม จากการไม่ละเมิดเบียดเบียนกัน รักษาระเบียบวินัย ก็พัฒนาต่อไปสู่การมีความสัมพันธ์ที่ดี การปฏิบัติต่อกันโดยเอื้อเฟื้อ ความมีกิริยามารยาท การรู้จักเคารพนับถือกัน การยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ทรงคุณ การช่วยเหลือกัน การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จากการเจริญเมตตา ทำจิตใจให้เยือกเย็นลง รู้จักคิดคำนึงถึงผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและใส่ใจในสุขทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ มีความปรารถนาดีมีน้ำใจแผ่ขยายความสุข และมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงามมีเหตุผล ก็ก้าวต่อไปในการพัฒนาทั้งจิตใจและปัญญา ให้มีคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

องค์ความรู้ใหม่

จากภาพองค์ความรู้ประกอบด้วย

1. เครื่องมือ (means) สำหรับการสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย ประกอบด้วย 1.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านลักษณะการจาริกคือการเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และสุขแก่มหาชน

และจุดประสงค์คือการท่องเที่ยวไปนั้นต้องเป็นไปเพื่อการกำจัดกิเลส ไม่ใช่เพื่อความสนุกสนาน 1.2 สังเวชนียสถาน ผ่านลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนที่ไปด้วยกันได้ส่งเสริมสนับสนุนมุมมองต่อการเดินทาง และการสร้างความหมายเชิงอุดมการณ์ในแง่ของการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ของสถานที่เหล่านั้น

2. เป้าหมาย (end) เป็นผลที่เกิดจากท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล ประกอบด้วย 2.1 อุดมการณ์ ผ่านรูปแบบทางอารมณ์ คือการปลุกฝังในแง่ของศรัทธา เกิดแรงบันดาลใจ และเหตุผลในการเข้าใจธรรมอันมั่นคง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน 2.2 เครือข่าย ผ่านรูปแบบทาง กายภาพเป็นการสร้างการปกป้องพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน และคุณธรรม คือการสร้างความคิดเพื่อผู้อื่น สร้างความเสียสละ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย

บทสรุป

จากการศึกษาการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายด้วยการใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล ได้ค้นพบเครื่องมือสำคัญในการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายของพระสงฆ์ซึ่งประกอบไปด้วยภิกษุ อุบาสกและอุบาสิกาที่มาร่วมเดินทางในครั้งนี้ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์จึงพบว่ามีกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในแง่ของการสร้างความดีต่อกันและการใช้เครื่องหมายทางศาสนาในการรักษาอุดมการณ์ เช่นการสร้างเจดีย์และวิหาร เพื่อให้คนได้ระลึกถึงความสำคัญของอุดมการณ์และการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายไปพร้อมกัน เมื่อพิจารณาการสร้างนี้ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล จึงพบว่า ลักษณะของการเที่ยวไป 2 แบบคือ การเที่ยวไปแบบจาริกเพื่อประโยชน์ผู้อื่น การเที่ยวไปแบบจุดมุ่งหมายประโยชน์ตัวเอง คือฝึกตนเองด้วยการขัดเกลากิเลส สร้างความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและไม่สร้างความลำบากให้กับสังคม แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวสังเวชนียสถาน 4 ตำบลอันประกอบด้วยที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนา และปรินิพพานเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงให้เห็นการสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายผ่านลักษณะที่ค้นพบ 4 ด้าน คือด้านความอารมณ์หรือจิตคือความศรัทธา ด้านการคิดเชิงเหตุผลหรือปัญญาคือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านคุณธรรมทางสังคมคือความเสียสละ การคิดเพื่อผู้อื่น ด้านกายภาพคือการปกป้องพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรวางรูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมการท่องเที่ยวสังเวชนียสถานแก่เหล่าพุทธศาสนิกชน อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมรับรู้ถึงความชัดเจนของการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างไทยและอินเดีย

2. คณะสงฆ์ ควรจัดกิจกรรมแนะนำและให้แนวคิดเรื่องความสำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสังเวชนียสถาน 4 แห่งในฐานะเป็นเครื่องสร้างอุดมการณ์และเครือข่ายทางศาสนา มุ่งองค์ความรู้ในแง่ของหลักธรรมและสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในทางศาสนา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การพัฒนาตัวชี้วัดการสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่พุทธสถานในประเทศอินเดียและเนปาล
2. การพัฒนาตัวชี้วัดการสร้างอุดมการณ์ของพระสงฆ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่พุทธสถานในประเทศอินเดียและเนปาล

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). *จาริกอโคก (ธรรมจักรบนเคียรลีสิงห์)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *จาริกบุญ จาริกธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2560). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : ธนาเพรส.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระมหาพรชัย สิริวิโร, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ไช้มุก เหล่าพิพัฒนา และเพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย. (2563). *อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. *วารสารพุทธมอญ ศูนยวิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกลิตาราม*, 5(1), หน้า 1-14.
- พิสิษฐกุล แก้วงาม. (2559). “วิกฤตเชิงคุณค่าของประชาธิปไตยไทย : ประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำกับความเท่าเทียม (เทียม) ในพื้นฐานตรรกะว่าด้วยการทำประชาคมตีเรื่องความปรองดองในทางการเมือง”. ใน *ความหวังกับจินตนาการทางมนุษยศาสตร์*. บรรณาธิการโดย คงกฤษ ไตรยางค์, ธนภาพ เดชพาวณิกกุล. กรุงเทพมหานคร : สยามปริทัศน์.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (พ.ศ. 2566-2570). 2565,01 พฤศจิกายน).
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง, หน้า 1-11.
- ธิดารัตน์ มุลลา, สมสุข หินวิมาน. (2556). “การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ผ่านหนังสือหาหุ”. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 6(2), หน้า 97-98.
- สายันต์ ไพเราะญจิตร. (2555). *เอกสารประกอบการสอนโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถ เพชรอินทร. (2537). *อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์*. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์รัตน์ มั่นวิเชียร. กระบวนการพัฒนาปัญญาจากการจาริกแสวงบุญ ณ สังฆมณีสถาน 4. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(2), หน้า 286-298.
- สถาบันโพธิคยาวิชชาลัย 980. (2554). *ธรรมวิชัยจากแดนพุทธภูมิ*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี.
- สุนทร โชติติลล. (2555). “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวารสาร “อยู่ในบุญ” สุขที่พึงประสงค์ สุขได้ด้วยบุญ”, *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุ*

ราชภัฏราชินี, 4(2), หน้า 168.

- Andrew Church. (2004). "Local and Regional Tourism Policy and Power". in A *Companion to Tourism*. Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Carl J. Friedrich & Z.K.brzezinski.(1956). *Totalitarianism Dictatorship and Autocracy*. New York: Harvard University.
- Javier Trevino, George C, Homans. (2006). *History, Theory and Method*. Oxford: Charles Tilly, Boulder, Paradism Publishers.